

Begrenzing Natura 2000-gebied Dinkelland

Voorstel tot herbegrenzing

Begrenzing Natura 2000-gebied Dinkelland

Voorstel tot herbegrenzing

Provincie Overijssel

Piet Bremer
Paul Scholte Albers

Oktober 2010

1. Inleiding

Op 1 september 2009 heeft Gedeputeerde Staten van Overijssel (GS) aan de minister van LNV voorgesteld om de begrenzing van het Natura 2000-gebied Dinkelland aan te passen:

Het voorstel luidt:

- De Natura 2000 grens voor het Dinkeldal te beperken tot een strook van 25 m langs de Dinkel.
- Uitgezonderd van deze inperking zijn de gebieden, die als reeds bestaande natuur zijn opgenomen binnen de begrenzing en de gebieden die bestemd zijn voor de noodzakelijke uitbreiding van de instandhoudingsdoelen.

Als bijlage is de Voortgangsrapportage kerndocument Dinkelland van september 2009 meegestuurd. In de voortgangsrapportage is het begrenzingsvoorstel in paragraaf 3 als volgt toegelicht: 'De stroken van 25 meter aan weerszijden langs de Dinkel zijn zeker noodzakelijk om de instandhoudingsdoelen te bereiken. De instandhoudingsdoelen omvatten voor de stroomdalgraslanden, een uitbreiding in ha's. Voor de eerste drie planperiodes wordt de doelstelling geconcretiseerd in beperkte zoekgebieden. Het lijkt niet noodzakelijk dat het gehele gebied binnen de Natura 2000 begrenzing wordt gebracht. Er zijn veel bredere stroken dan 25 meter begrensd, die bovendien reeds de EHS status hebben. Op de plaatsen waar geen instandhoudingsdoelen zijn of worden gelokaliseerd, kan de Natura 2000 begrenzing tot op 25 meter van de beek worden gelegd'. Daarnaast zijn een tweetal kleine wijzigingen voorgesteld: percelen ten westen van de Kremersweg en een perceel bij de monding van de Snoeyinksbeek.

Bij brief van 26 januari 2010 schrijft de minister van LNV aan GS dat zij het voorstel wil aanhouden. De minister schrijft: 'Het verzoek kan op dit moment niet worden gehonoreerd, aangezien het meer tijd vergt om inhoudelijk goed te beoordelen. Dit is een ingrijpend voorstel voor wijziging van de (aangemelde) begrenzing: ongeveer 50% verkleining in het Dinkeldal (overeenkomend met ca. 300 ha). Hierbij moet in aanmerking worden genomen, dat de eerdere verwijdering van landgoed Singraven (240 ha) in ontwerp daar nog bovenop komt. De onderbouwing van de keuze en de omvang van de zoekgebieden is momenteel onvoldoende bekend, maar het is mogelijk dat niet alle cultuurgronden langs de Dinkel (veelal nieuwe natuur) noodzakelijk zijn voor de beoogde instandhoudingsdoelstellingen. Het is op deze korte termijn niet mogelijk om een goede afweging te maken. Voorgesteld wordt de begrenzing in het voorjaar in meer detail in het veld met de provincie te bespreken op ambtelijk niveau'.

Naar aanleiding van dit oordeel van de minister heeft de provincie Overijssel in overleg met het ministerie van LNV een werkgroep geformeerd. Het doel van de werkgroep was om te komen tot een onderbouwing van de keuze en de omvang van de door GS voorgestelde begrenzing. Overeenkomstig het voorstel van GS is daarbij alleen gekeken naar de begrenzing rond de Dinkel en haar zijbeken. De werkgroep bestaat uit vertegenwoordigers van LNV, waterschap Regge en Dinkel, SBB en de provincie Overijssel. Deskundigen van Alterra hebben advies gegeven over de onderbouwing. De werkgroep is in totaal drie maal bijeen geweest.

In dit rapport wordt gesproken van huidige begrenzing en voorgestelde begrenzing. Onder huidige begrenzing wordt de begrenzing verstaan zoals is opgenomen op de ontwerpkaart behorende bij het ontwerp aanwijzingsbesluit voor het Natura 2000-gebied Dinkelland (landelijk gebiedsnummer 49). Hierna treft u de onderbouwing aan van de werkgroep voor de keuze en de omvang van de door Gedeputeerde Staten van Overijssel voorgestelde begrenzing van het Natura 2000-gebied Dinkelland.

Voor de onderbouwing zijn de volgende aspecten in ogenschouw genomen:

1. Aanwezige vegetatie vroeger en nu;
2. Verschuiving van de loop van de Dinkel;
3. Factoren die de ontwikkelingsmogelijkheden van stroomdalgraslanden beïnvloeden
4. Begrenzingsvoorstel
5. Zandafzetting

Achtergrondinformatie

In het ontwerp-aanwijzingsbesluit voor het Natura 2000-gebied Dinkelland (landelijk gebiedsnummer 49) is aangegeven voor welke habitattypen en –soorten het gebied is aangewezen (art. 1, lid 2 en 3):

'De in het eerste lid bedoelde speciale beschermingszone is aangewezen voor de volgende natuurlijke habitattypen opgenomen in bijlage I van Richtlijn 92/43/EEG (prioritaire habitattypen aangeduid met een sterretje):

H3130 Oligotrofe tot mesotrofe stilstaande wateren met vegetatie behorend tot het *Littorelletalia uniflorae* en/of *Isoëto-Nanojuncetea*

H4010 Noord-Atlantische vochtige heide met *Erica tetralix*

H4030 Droge Europese heide

H6120 *Kalkminnend grasland op dorre zandbodem

H6230 *Soortenrijke heischrale graslanden op arme bodems van berggebieden (en van submontane gebieden in het binnenland van Europa)

H6410 Grasland met *Molinia* op kalkhoudende, venige, of lemige kleibodem (*Molinion caeruleae*)

H7150 Slenken in veengronden met vegetatie behorend tot het *Rhynchosporion*

H91E0 *Bossen op alluviale grond met *Alnus glutinosa* en *Fraxinus excelsior* (*Alno-Padion*, *Alnion incanae*, *Salicion albae*)

3. De in het eerste lid bedoelde speciale beschermingszone is aangewezen voor de volgende soorten opgenomen in bijlage II van Richtlijn 92/43/EEG (prioritaire soorten aangeduid met een sterretje):

H1163 Rivierdonderpad'.

Onomstreden is dat voor de discussie over de begrenzing rondom de Dinkel de discussie zich toespitst op de Habitattypen in Stroomdalgraslanden (H6129) en Vochtige Alluviale bossen (H91E0_C). De overige habitattypen komen alleen voor in gebieden waar de herbegrenzing niet speelt. De rivierdonderpad komt wel voor in de Dinkel maar heeft geen invloed op de begrenzingsdiscussie.

In het werkdocument 'Soortenrijk Dinkelland; Natura 2000-werkdocument Dinkelland; Europese waarden vertaalt naar regionale biodiversiteit'¹ van 18 augustus 2009 worden beide habitattypen nader beschreven:

H6120 Stroomdalgraslanden²

Stroomdalgraslanden komen nog maar zeer beperkt voor; namelijk 1,2 ha. De staat van instandhouding is zeer negatief, terwijl de relatieve bijdrage aan Natura 2000 in Nederland zeer groot is. Om deze reden is voor behoud en kwaliteitsverbetering uitbreiding van de oppervlakte noodzakelijk. Om aan de uitbreidingsdoelstelling te voldoen en het duurzame voortbestaan van dit type te garanderen zal er ook buiten de bestaande natuurbegrenzing, maar binnen de Natura 2000-begrenzing moeten worden gekeken. Er is voldoende potentie langs de rivier de Dinkel aanwezig (25 meter zone) om aan het duurzame voortbestaan van de soort te kunnen voldoen. De maximale potentie voor stroomdalgraslanden in de 25 meter zone bedraagt 42,7 ha. Binnen bestaande natuurbegrenzing is dit slechts 3,1 ha. Als naar de gewenste uitbreiding gezocht moet worden, zijn de blauw gearceerde gebieden in de 25 meter zone het meest geschikt voor de ontwikkeling van stroomdalgraslanden, aangezien zij hier aaneengesloten kunnen voortkomen. Als de potentie binnen deze zoekgebieden gerealiseerd kan worden, totaal 14,4 ha, wordt verwacht dat stroomdalgraslanden in het dynamisch systeem van de Dinkel duurzaam kunnen voortbestaan.

H91E0_C Vochtige alluviale bossen*

Het habitatype Vochtige alluviale bossen (subtype C) heeft een behoudsdoelstelling voor zowel de kwaliteit als oppervlakte. Het habitatype komt verspreid en in kleine oppervlaktes in het Dinkeldal voor. Als gevolg van de verdroging worden deze aanwezige bosjes steeds kleiner en is de soortensamenstelling gewijzigd. Kenmerkende soorten zijn afgenomen en niet gewenste soorten als Grote brandnetel en Braam toegenomen. Deze soorten duiden op verdroging, verzuring en/of vermeting. Het ontbreken van grote aaneengesloten delen heeft grote externe invloed op het bostype tot gevolg.

Uit het bovenstaande volgt dat voor een goede staat van instandhouding de oppervlakte van het habitatype Alluviale bossen niet hoeft toe te nemen. Voor de begrenzing van het natura 2000-gebied rondom de Dinkel is dan alleen van belang waar de ontwikkelingsmogelijkheden van het habitatype Stroomdalgraslanden liggen. In dit rapport wordt daarom de begrenzing afhankelijk gesteld van de ontwikkelingsmogelijkheden van deze stroomdalgraslanden.

¹ Verwezen wordt naar het werkdocument dat door Gedeputeerde Staten van Overijssel op 1 september 2009 naar het ministerie van LNV is gestuurd. Werkdocumenten zijn de nog In behandeling zijnde concepten van beheerplannen van de Natura 2000 gebieden in Overijssel.

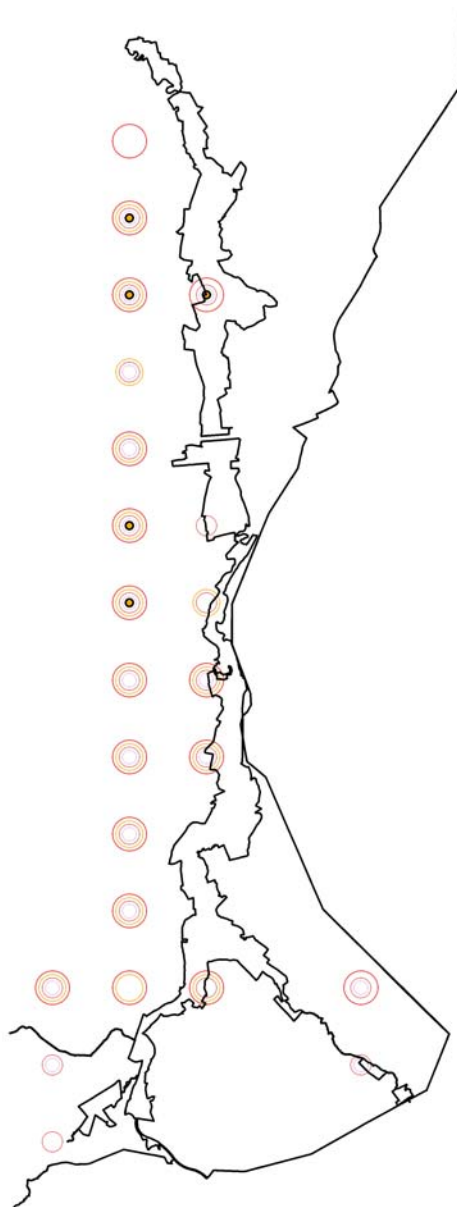
² In de tekst worden stroomdalgraslanden ook aangegeven als Dinkelgraslanden of Vecht-Dinkelgraslanden. Vegetatiekundig behoren ze tot het *Festuco-Thymetum*. Ook deze naam wordt gebruikt.

2. Aanwezige flora/vegetatie vroeger en nu

Vecht-Dinkelgrasland in de vorige eeuw

Figuur 1 geeft het aantal soorten van het Dinkelgrasland per kilometerhok voor de periode 1900 – 1950. De figuur laat zien dat de kenmerkende soorten vooral zijn waargenomen in het gebied westelijk van het Dinkel. Alleen het hok van de Groene staart laat een hoger aantal zien.

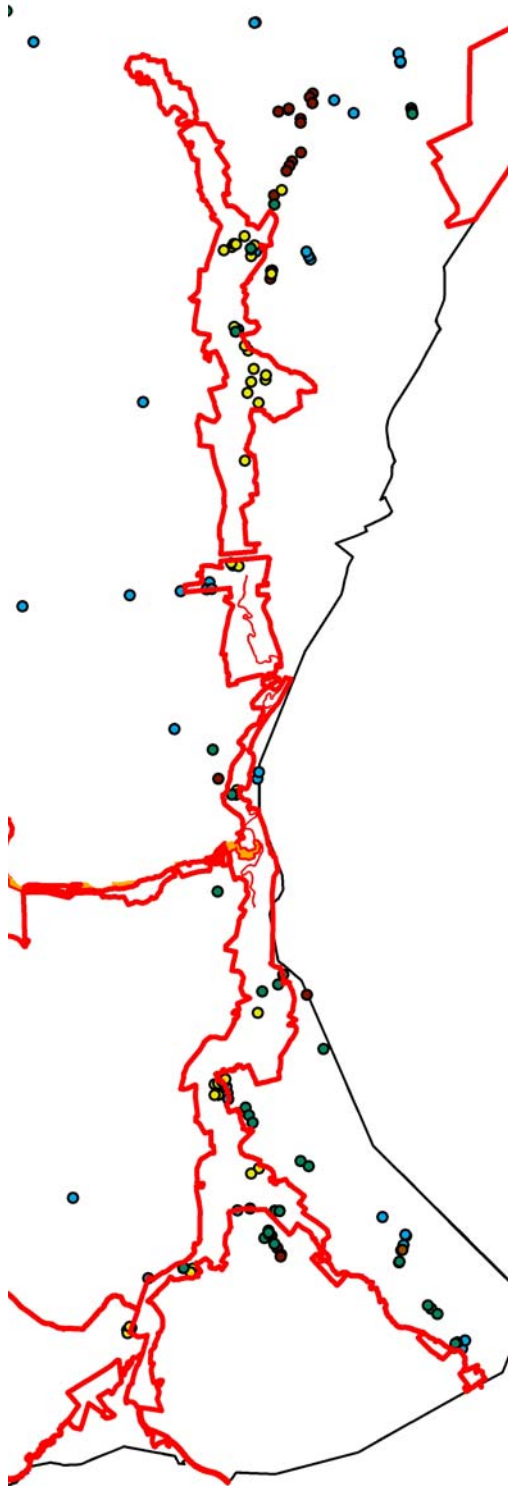
Bij karterwerk in de periode 1900 – 1950 werd vooral vanaf wegen gekarteerd. Het kan dus goed zijn dat sprake is van een artefact; de graslanden langs de Dinkel werden niet bezocht omdat de onderzoekers niet buiten de wegen kwamen.

Figuur 1. Aantal voor het Dinkelgrasland kenmerkende soorten per kilometerhok. Situatie 1900 – 1950. Elke soort is met een doorsnede verschillende rondje weergegeven. Het gaat om de gezamenlijke verspreiding van Grote wilde thijm, Kleine bevernel, Groot geel walstro, Zwolse anjer en Grasklokje. Voor deze figuur zijn alleen de kilometerhokken in en aangrenzend het Dinkeldal geselecteerd. Elke soort is als cirkel weergegeven per kilometerhok.

Huidige verspreiding van het Vecht-Dinkelgrasland

De basis voor de huidige stand van zaken zijn de sinds 1988 uitgevoerde karteringen. De belangrijkste kartering was die van het Dinkeldal als onderdeel van de landinrichtingen Losser-Noord en Losser-Zuid. Figuur 2 geeft de verspreiding van vijf voor het grasland kenmerkende soorten. Slechts bij de Kribbenbrug komt nog een zeer klein oppervlak voor met Kleine bevernel, Groot geel walstro, Steenanjer, Grote wilde thijm en Kleine bevernel. In de rest van het gebied gaat het steeds om fragmenten. Steenanjer lijkt alleen nog buiten het Dinkeldal voor te komen.

Figuur 2. Verspreiding van Dinkelgrasland soorten en de huidige begrenzing van het Natura 2000-gebied Dinkelland (-).

Geel = Groot geel walstro, **rood** = Steenanjer, **blauw** = Grasklokje, **groen** = Kleine bevernel. Volgens de figuur komt de Steenanjer niet meer voor in het Dinkeldal (wel langs het omleidingskanaal).

Recente trend

Bij vergelijking van karteergegevens van de jaren negentig en 2010 voor de SBB reservaten bij de Poppe, de Staart en Losser blijkt in al de drie gebieden sprake van het verdwijnen of achteruitgang van Groot geel walstro. Andere kenmerkende soorten worden al niet meer gevonden. De recente trend is dus negatief. Van het Vecht-Dinkelgrasland in haar goed ontwikkelde vorm is bijna niets meer over. Opvallend is ook dat de restanten, ook binnen de SBB reservaten zijn uitgerasterd, waardoor geen begrazing meer plaatsvindt en er niet wordt gemaaid waardoor vervilting en verruiging optreedt met o.a. Frans raaigras.

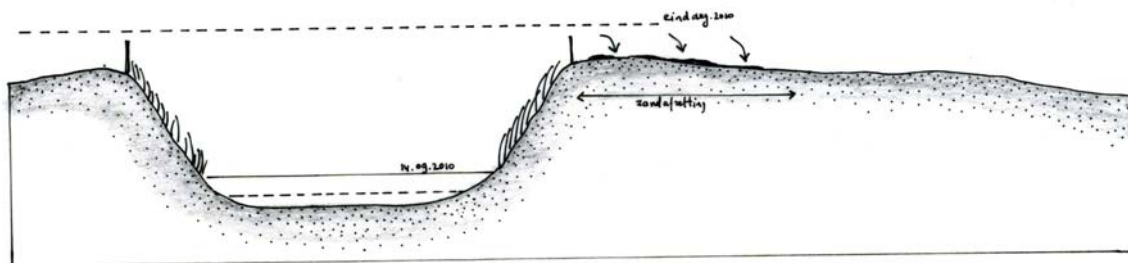
Vegetatie-opbouw

Het Dinkeldal is sterk verruigd en botanisch verarmd. In het dal komen op de taluds van de rivier wanneer bos afwezig is en geen begrazing optreedt ruigten voor. Onderin het talud, onder capillaire vochtige omstandigheden komen Rietgras ruigten voor, hogerop het talud Grote brandnetel ruigten (Fig. 3). Beide zijn het gevolg van tientallen jaren overbelasting van het gebied met Dinkelwater dat te hoge gehalten aan stikstof en fosfaat heeft. Nog steeds voldoet de Dinkel niet aan de landelijke normen³. Daar waar het Dinkelgrasland aanwezig is en was in nu sprake van toename van Frans raaigras. Deze soort maakt ook gebruik van de hogere beschikbaarheid van nutriënten. Een vergelijkbare reeks komt ook in bermen voor; bij klepelen van Gewoon struisgras vegetaties gaan deze over in Frans raaigras of Kropaar vegetaties. En deze kan na jaren overgaan in Grote brandnetel ruigten. Klepelen is ook een vorm van bemesting!

Grote brandnetel

Rietgras

Witbolgrasland

Figuur 3. Dwarsdoorsneden van het Dinkeldal met vegetaties. Met onderbroken lijnen zijn de waterpeilen aangegeven van eind augustus en half september. De doorgetrokken lijn geeft het waterpeil meer dan 10 dagen na het hoogwater. Met pijlen is aangegeven waar zandafzetting heeft plaatsgevonden.

³ Hoewel N en P nog niet geheel aan de normen voldoen is er wat waterkwaliteit al veel bereikt met de Dinkel. De waterkwaliteit is vooral verbeterd door het wegblijven van lozingen of incidenten met bijv. rioolwater en mest. Er zijn al wel 20 soorten macrofauna teruggekeerd in de Dinkel, waarvan sommige soorten begin vorige eeuw voor het laatst waargenomen zijn in Nederland (veelal in de Geul)! Hiertoe behoren o.a. Beekwants, een soort kokerjuffer (*Brachycentrus subnobilis*), de Beekrombout (een libel), veel soorten watermijten en de haft *Brachycerus harisella* (schriftelijke mededeling Bert Knol, Waterschap Regge & Dinkel).

Figuur 4. Dinkeldal bij de Poppe. Op de lus in de Dinkel zou het Dinkelgrasland moeten voorkomen, maar in plaats daarvan is sprake van ruigten door het jarenlang niet afvoeren van de biomassa door beweiding dan wel maaien.

3. Verschuiving van de loop van de Dinkel

Bij de begrenzing van de Dinkel dient rekening gehouden te worden met de verschuiving van de loop van de Dinkel. Dat speelt des te meer als voor het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen het puin uit de oevers van de Dinkel en de zijbeken wordt verwijderd waardoor de Dinkel en de zijbeken sterker kunnen gaan hermeanderen. De verschuiving van de Dinkel in de komende drie beheerplan perioden moet zich ruimschoots binnen het Natura 2000 gebied kunnen afspelen.

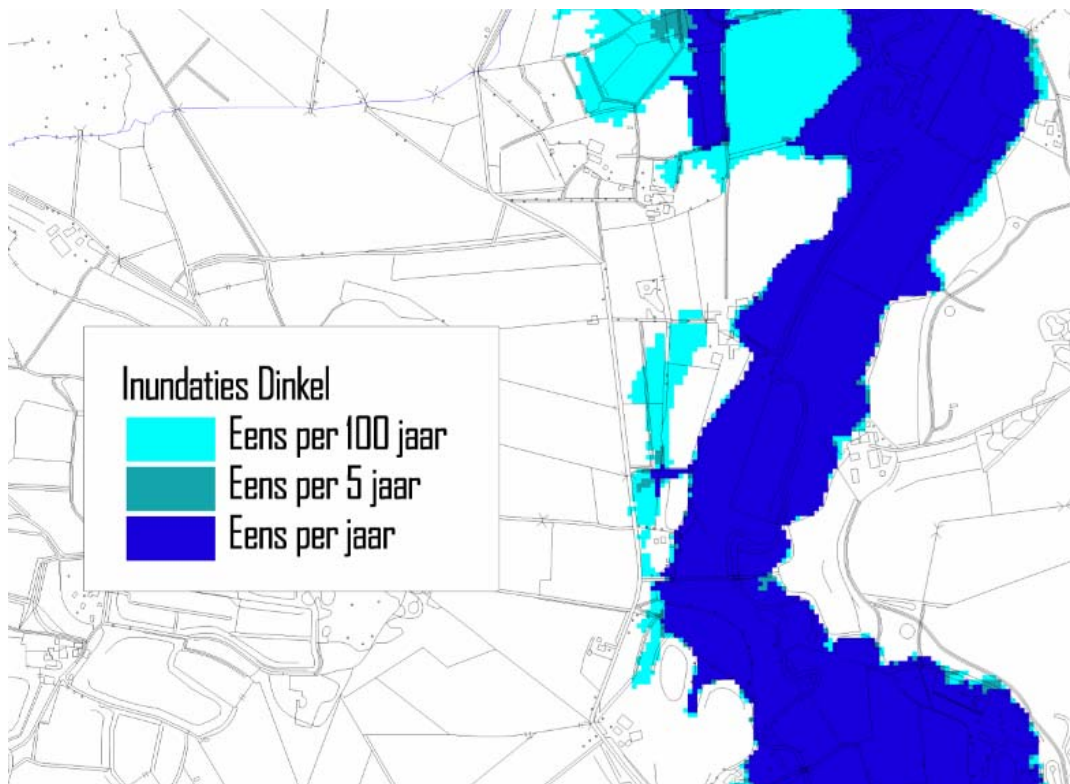
Historische loop van de Dinkel

Figuur 5 geeft de loop van een gedeelte van de Dinkel in 1850, 1900 en 2010 en de Natura 2000 begrenzing. Het gaat om het gebied zuidelijk van de Poppe. Te zien is dat op meerdere locaties de huidige Natura 2000 begrenzing niet het `historische` stroomgebied van de Dinkel omvat.

Figuur 5. Historische loop van de Dinkel zuidelijk van de Poppe in 1850 (paars), 1900 (rood) en huidige loop (blauw). De figuur geeft ook de huidige Natura 2000 begrenzing.

Uit de historische loop van de Dinkel, toen er sprake was van vrije meandering, en uit het artikel van Wolfert *et al* (2002) is af te leiden dat het verloop van de Dinkel 0,11 – 0,40 m per jaar bedraagt. In 30 jaar tijd gaat het dus maximaal om 12 m verlegging. Anderzijds komt het soms voor dat de Dinkel erosie kan veroorzaken die tot meer dan 20 m het aangrenzende land insteken (mond. med. M. Zonderwijk, Waterschap Regge & Dinkel). Als het hier om boerenland gaat worden de insteken door boeren weer met zand opgevuld. Het is niet bekend waar en hoe vaak dergelijke erosie optreedt. Bij het hier voorliggende voorstel voor de Dinkel herbegrenzing zijn deze `insteken` niet meegenomen.

Figuur 6. Overstromingsduur van een deel van het Dinkeldal (gegevens: Waterschap Regge & Dinkel).

4. Factoren die de ontwikkelingsmogelijkheden van stroomdal-graslanden beïnvloeden

De ontwikkeling van stroomdalgraslanden wordt door een aantal factoren beïnvloed die hierna verder besproken worden: bodem, waterhuishouding, pH, nutriënten, zandafzetting en beheer.

Bodem

De abiotiek van het Vecht-Dinkelgrasland is beschreven door Hommel *et al.* (1994) en Wolfert *et al.* (2002). Het grasland komt voor op schrale bodems met lage cultuurdruk. In het Dinkeldal is er een voorkeur voor oeverwallen zonder een kleiige of lemige ondergrond. De voor het grasland kenmerkende soorten komen voor op duinvaaggronden (vlakvaaggronden); zandgronden zonder enige gelaagdheid. Duinvaaggronden kunnen zich ontwikkelen in de richting van vorstvaaggronden, waarbij humus zich tot in het profiel verplaatst (`verbruining` van het profiel). De vaaggronden zijn gekoppeld aan oeverwallen en kronkelwaarden (zie bijv. Figuur 13 op pagina 19). Op duinvaaggronden met een sterke humeuze bovengrond kwamen in de jaren negentig al geen goed ontwikkelde voorbeelden meer voor van het stroomdalgrasland. De voor dit type grasland kenmerkende soorten Grote tijm en Steenanjer hebben een voorkeur voor humusarme gronden. Groot geel walstro kan ook op gronden met een dikker humuspakket groeien.

Waterhuishouding en pH

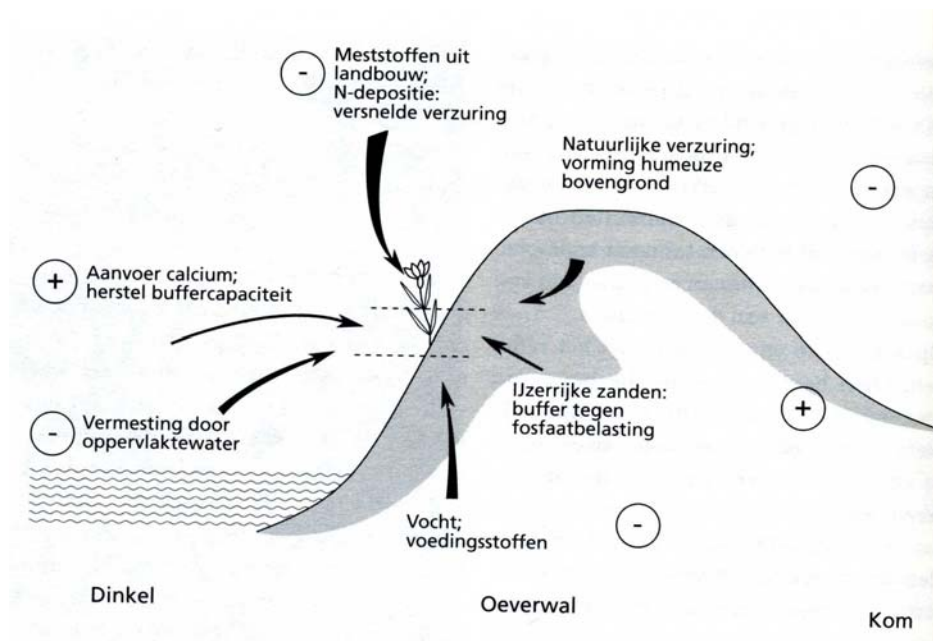
Figuur 6 laat voor een deel van het Dinkeldal zien hoe vaak sprake is van inundatie. In ca. 50% van het Dinkeldal is sprake van een jaarlijkse inundatie. Figuur 7 laat zien dat overstromingen belangrijk zijn voor de aanvoer van calcium en ijzer, waarmee de buffer capaciteit in de wortelzone in stand blijft. De pH van de bodem moet boven de 4,5 liggen. Onder de pH 4 is geen sprake meer van calcium buffering en zal de bodem verzuren. De soorten van het stroomdalgrasland zullen dan verdwijnen. Calcium wordt aangevoerd met rivierwater tijdens inundaties. Figuur 7 geeft de positionering van het grasland. Hommel *et al.* (1994) vermoeden dat deze buffering waarschijnlijk plaatsvindt via het aan slibdeeltjes gebonden calcium. De binding van vrije calcium-ionen aan het adsorptiecomplex in de wortelzone is gezien de hele korte duur van de overstromingen nauwelijks mogelijk. Humusarme gronden die boven de hoogwaterlijn liggen worden nooit overstroomd en zullen verzuren. In plaats van stroomdalgrasland ontwikkelt zich dan de Rompgemeenschap van Gewoon struisgras. De ondergrens van de gemeenschap wordt bepaald door de grens waar humusarme zandgrond overgaat naar kleiige laagten. In figuur 8 is dat nog eens weergegeven.

Bemesting en vermessing

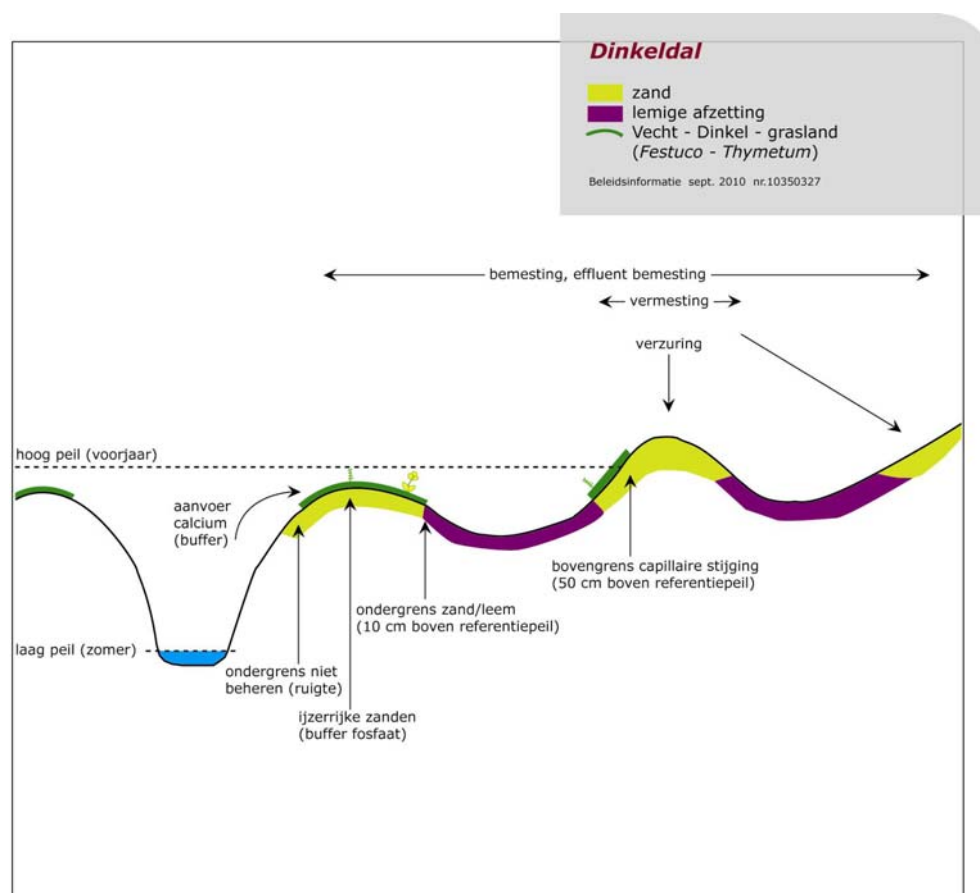
Bemesting van een perceel treedt op als actief mest (stalmest, kunstmest) wordt uitgereden dan wel indirect via beweiding met vee. Vermesting betreft de aanvoer van stikstof of fosfaat via het oppervlaktewater, de regen (natte depositie) of lucht (droge depositie). De bronnen hiervan kunnen buiten een gebied liggen. Op percelen met landbouwgebruik is de mestgift zodanig hoog dat vermessing een ondergeschikte rol speelt. Botanische waarden komen hier zelden meer voor. Dat geldt niet voor grasland percelen met een natuurdoelstelling. Hier spelen twee bronnen van vermessing.

Via de lucht wordt stikstof aangevoerd vanaf erven, beweidde percelen en percelen waar drijfmest wordt uitgereden. Deze stikstof draagt bij aan de verzuring van de zandkoppen waar geen overstroming optreedt. De zone waar het stroomdalgrasland optimaal voorkomt of vooral voorkwam wordt jaarlijks overstroomd (Figuur 8). Hommel *et al.* (1994) geven aan dat de directe invloed van bemesting door het voedselrijke Dinkelwater op de hogere delen waarschijnlijk van ondergeschikt belang is. Tijdens overstromingen zijn de concentraties laag (sterk effect van verdunning). Maar met de overstromingen wordt slib aangevoerd. Met het beetje slib dat met zand wordt afgezet en van belang is voor de calcium buffering wordt waarschijnlijk ook fosfaat aangevoerd. Ook het ijzer in de zandbodem draagt bij aan de binding van het fosfaat. Het vermestende effect van de Dinkel op deze graslanden is waarschijnlijk dan ook beperkt.

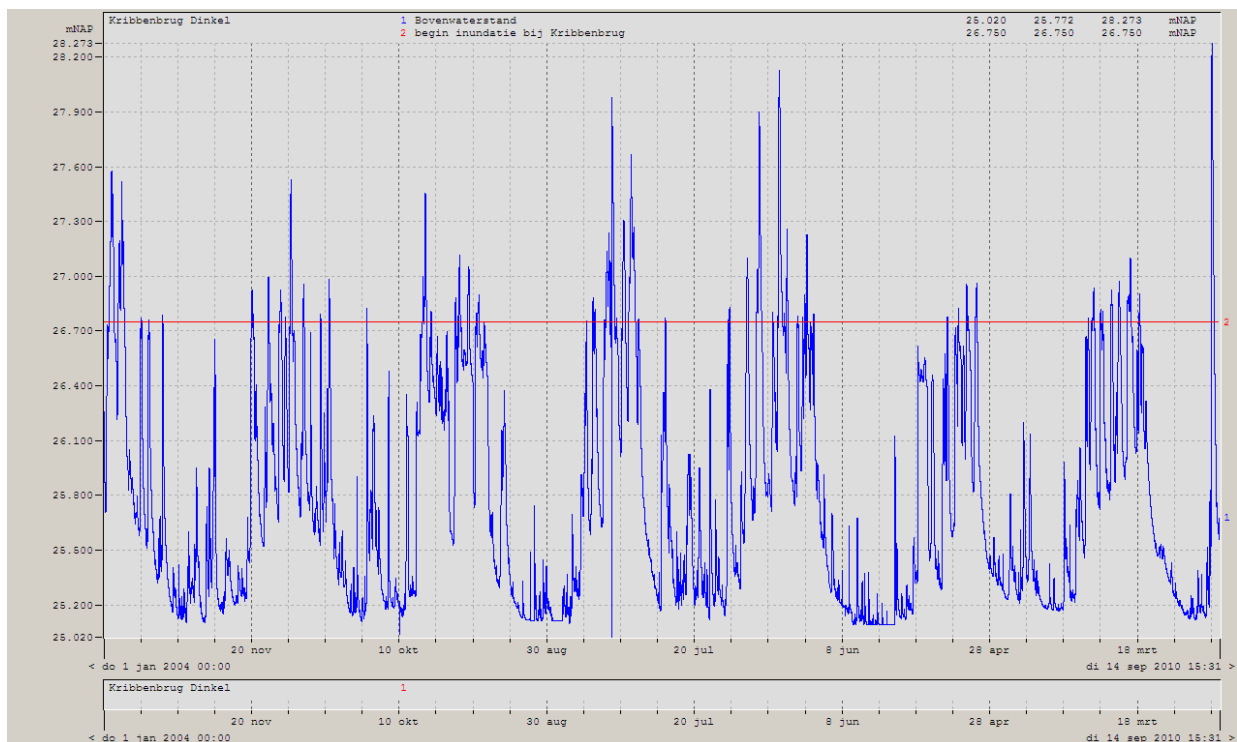
Op het perceeltje bij de Kribbebrug na, dat wordt gemaaid, worden alle graslandreservaten van SBB beweid met runderen of paarden. Deze dieren vertoeven zowel op de hogere droge als op de lagere delen. Gezien het beperkte oppervlak droog grasland per reservaat, waar stroomdalgrasland voorkomt of in potentie te herstellen is vindt in wezen een bemesting van het grasland plaats. Beweiding leidt niet tot netto afvoer van nutriënten, maar wel tot herverdeling over een gebied. De hogere delen zijn daarbij in het nadeel door hun oppervlak en worden relatief intensief gebruikt door zich verplaatsend en mest producerend vee.

Figuur 7. Abiotiek van het Dinkeldalgrasland (naar Wolfert et al. 2002).

Figuur 8. Nadere uitwerking van figuur 7 naar `feitelijke` situatie. De schaal is ook hier modelmatig.

Figuur 9. Peilen van de Dinkel bij de Kribbebrug vanaf 2004. De inundatie van eind augustus 2010 is ook in de figuur meegenomen (bron: Waterschap Regge en Dinkel).

Zandafzetting

De vooronderstelling van de werkgroep was dat het voorkomen van Vecht - Dinkelgraslanden vooral afhankelijk is van zandafzetting. Na het hoogwater van eind augustus 2010 is op drie locaties de zandafzetting bestudeerd, nl. bij de Kribbebrug, zuidelijk van de Poppe en bij Losser (zie bijlage 1). Bij de Kribbebrug was zand afgezet in het *Festuco-Thymetum*, meestal minder dan 2 cm, maar soms tot 20 cm. Zuidelijk van de Poppe ontbrak vrijwel zandafzetting over een lengte van 0,5 km. Bij Losser werd plekgewijs zandafzetting vastgesteld, meestal dunner dan enkele centimeters. Zandafzetting vond steeds plaats binnen een strook van 10 meter (meestal binnen 5 m) vanaf de knik tussen een perceel en de Dinkel oever (zie ook figuur 10). Robuuste afzettingen werden niet gezien, met uitzondering op de overgang van de Dinkel naar het omleidingskanaal. Zandafzetting komt dus maar beperkt voor langs de Dinkel. Zij is belangrijk voor het verder ontwikkelen en herstellen van het *Festuco-Thymetum*. Maar is in feite alleen goed mogelijk als de te nutriëntrijke omgeving wordt verschaald.

Figuur 10. Zandafzetting bij de Kribbebrug in een strook smaller dan 10 meter.

Figuur 11. Zandafzetting met dikte tot 3 dm direct naast de Dinkel bij Losser. De afzetting in een ruige vegetatie zal niet leiden tot schrale vegetaties.

Beheer

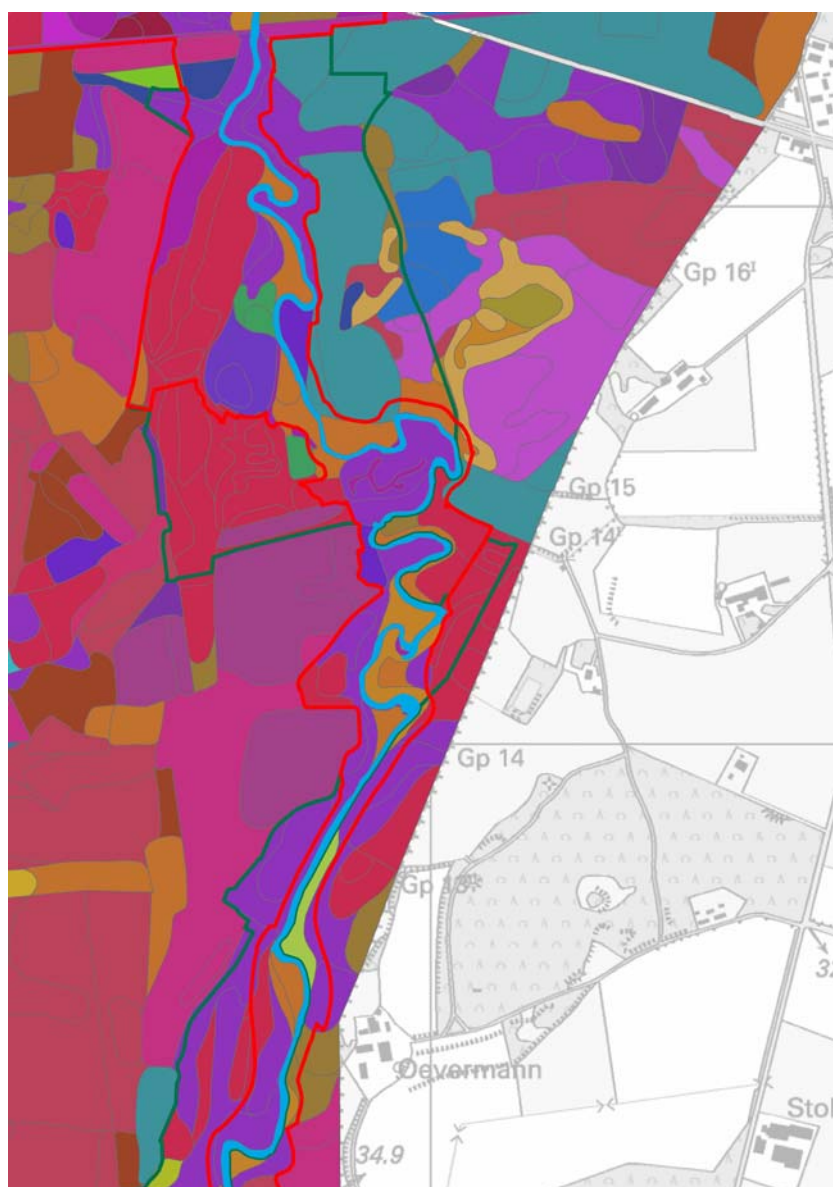
De binnen de SBB reservaten gelegen graslanden worden alle beweid en maken ook alle een vermeste indruk. In de ruigte reeks van Liesgras – Rietgras - Grote brandnetel – Frans raaigras lijkt er geen ruimte meer voor de Vecht – Dinkelgraslanden. Ooit beschreef Bernink (1918) deze graslanden met soorten als Grasklokje, Beemdkroon, Tripmadam, Viltganzerik, Kleine bevernel, Voorjaarszegge, Buntgras, Zandzegge, Paashaver en Zilverhaver. Dit pallet aan soorten staat voor hele schrale standplaatslocaties waar inundaties voor enige aanrijking zorgden met basen. Het grasland van J.B. Bernink komt niet meer voor als gevolg van het afgraven van zandkoppen, het ploegen en vooral sterk bemesten van de gronden. Een eenmaal bemest complex laat zich niet met jarenlang runder beweiding verschrallen, zoals gebeurt op de Staart. Van belang is de vaaggronden te herstellen, de humeuze bovengrond te verwijderen, de bodem niet te veel te roeren en met zorgvuldig maaibeheer de vegetaties geleidelijk te verschrallen en schraal te houden.

In dit verband is een vergelijking met andere gebieden te maken. Langs het Kanaal Almelo - Nordhorn komt de gemeenschap goed ontwikkeld voor op de taluds (Horsthuis 2002). Hier wordt jaarlijks gemaaid. Vanaf de zandwegen vindt een heel klein beetje zandafzetting plaats (verstoven zand door verkeer). In het Vechtdal worden alle goed ontwikkelde voorbeelden van de gemeenschap begraasd. Ook hier speelt vervuiling, verruiging (evenwicht tussen begrazingsdruk en nutriëntenbelasting) en afname van het *Festuco-Thymetum*. Ruiters (2006) stelt zwaardere begrazing voor, maar ook maaien. Verminderde zandafzetting speelt ook in het Vechtdal. Gunstig is hier de invloed van de Gele weidemier, die minder zuur materiaal uit de ondergrond naar boven haalt, wat gunstig is voor Grote wilde thijm en de Steenanjer. Juist in het mierenbulten landschap komt de gemeenschap nog het best ontwikkeld voor.

Het mooiste ontwikkelde voorbeeld van het *Festuco-Thymetum* komt voor op begraafplaats Bergklooster bij Zwolle (Bremer 1998). Hier wordt jaarlijks heel netjes gehooïd. Basen aanvoer vindt plaats vanuit de soms basenrijke grafplaten. Hier komen soorten voor die elders langs Vecht en Dinkel vrijwel ontbreken of zijn verdwenen zoals Duifkruid, Beemdkroon en Voorjaarsganzerik.

Figuur 12. Lusvormig deel van de Dinkel zuidelijk van de Poppe. Hier komt restant Dinkelgrasland voor met Groot geel walstro. Begrazing vindt niet plaats. Frans raaigras neemt hier toe. Zandafzetting heeft plaatsgevonden tot bovenin het profiel. Maaibeheer is hier nodig om Vecht-Dinkelgrasland te herstellen!

Figuur 13. De huidige begrenzing (rode lijn) en voorgestelde begrenzing voor het Natura 2000 gebied (groen) op de bodemkaart (DLG kartering landinrichting Losser) voor deel van Dinkeldal zuidelijk van de Poppe. De vlakvaaggronden zijn oranjebruin, de vorstvaaggronden lichtgroen aangegeven.

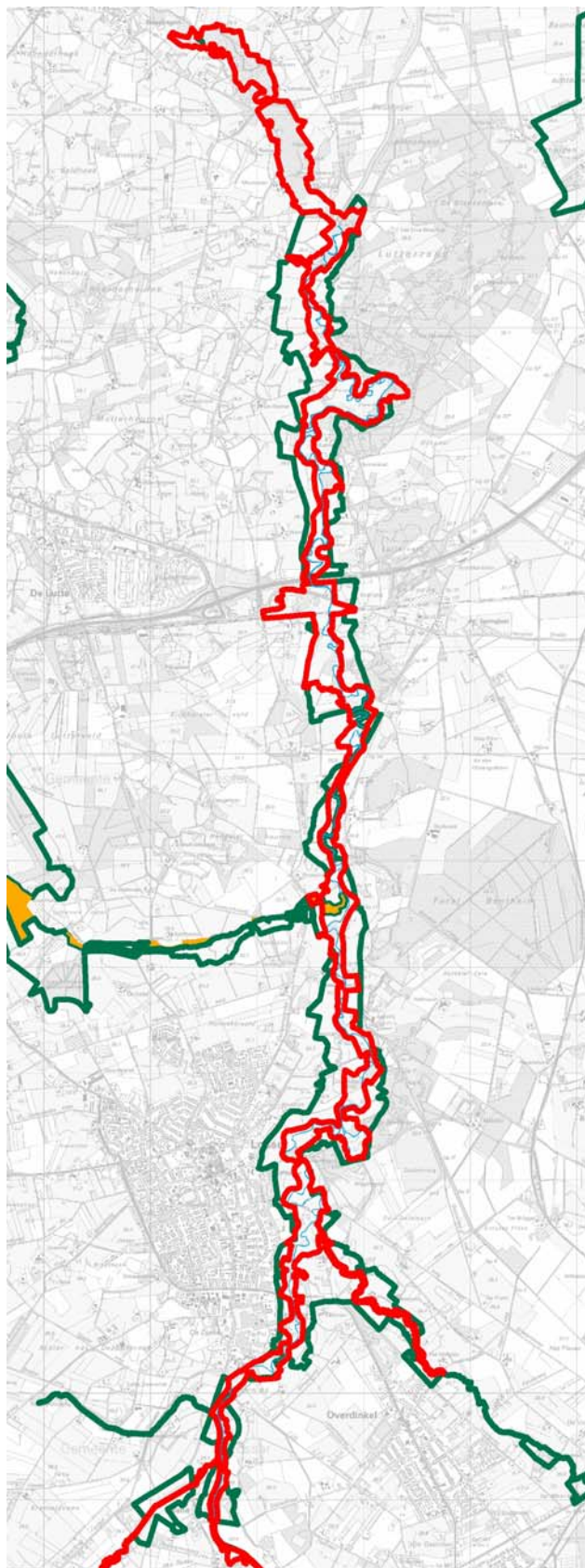
5. De nieuwe begrenzing

De vraag ligt voor hoe ruim de Natura 2000 begrenzing moet zijn vanwege de instandhoudings- en uitbreidingsdoelstelling voor het *Festuco-Thymetum* (Stroomdalgraslanden) in het Dinkeldal. Wat het instandhoudingsdoel betreft gaat het om het behoud van de restanten van dit habitatype. Het *Festuco-Thymetum* staat er slecht voor in het Dinkeldal. Goed ontwikkelde voorbeelden zijn zeldzaam geworden, vooral door de invloeden van te hoog nutriënten aanbod en onvoldoende beheermaatregelen. Wat uitbreidingsdoelstelling betreft gaat het om de potentiële locaties voor deze gemeenschap. De ontwikkeling op deze locaties heeft met diverse factoren van doen. Deze zijn meegenomen bij de nieuw voorgestelde begrenzing. Figuur 14 geeft de uitwerking van de nieuwe begrenzing. Deze is gebaseerd op de volgende voorwaarden:

1. **Minerale bodems die behoren tot de categorieën vlakvaaggrond (soms vorstvaaggrond)** komen binnen de begrenzing te liggen. Dit zijn de locaties waar actueel dan wel potentieel het *Festuco-Thymetum* voorkomt langs de Dinkel. Fysiografisch gaat het om de oeverwallen langs de rivier en de kronkelwaarden. Bij de begrenzing is gebruik gemaakt van de fysiografische kaart van de Boven-Dinkel (Hommel *et al.*, 1994) en van de digitale bodemkaart van de landinrichting Losser (zie figuur 13).
2. **Het begrensde gebied staat jaarlijks onder water.** De begrensde gronden worden jaarlijks overstroomd met Dinkelwater (zie figuur 6 en 8). Een uitzondering hierop vormt een ca. 3 ha groot gebied oostelijk van Losser. Hier vindt eenmaal per vijf jaar een overstroming plaats. De begrenzing van dit gebied hangt samen met het voorkomen van alluviaal bos.
3. **Binnen de nieuwe begrenzing is voor de komende 60 jaar voldoende ruimte voor erosie en sedimentatie.** Op de niet met beton en puin verzwaarde Dinkel oevers is sprake van een erosie van 0,1 tot 0,4 m per jaar. Bij een 25 m brede begrenzing aan weerszijden van de Dinkel komt dit overeen met een periode van 63 tot 250 jaar. Deze breedte lijkt daarmee voldoende voor de komende beheerplanperioden. Erosie en sedimentatie zijn van belang voor de zandafzetting, wat weer bijdraagt aan het ontwikkelen van het *Festuco-Thymetum*.
4. **Delen van de gebieden waar zandafzetting plaatsvindt.** Zandafzetting is een belangrijke randvoorwaarde voor de ontwikkeling van het *Festuco-Thymetum*. Zandafzetting blijkt volgens de steekproefsgewijze kartering van het augustus hoogwater steeds voor te komen in een strook van minder dan 10 m langs de Dinkel. Zandafzetting valt dus steeds binnen de 25 meter en daarmee binnen de voorgestelde begrenzing.

Voorts geldt vanwege het habitatype H91E0: Bossen op alluviale grond met *Alnus glutinosa* en *Fraxinus excelsior* (*Alno-Padion*, *Alnion incanae*, *Salicion albae*), dat alle percelen of delen van percelen met dit habitatype binnen de aangepaste, nieuwe begrenzing vallen. Hierdoor valt de begrenzing op diverse gedeelten van het Dinkeldal breder uit dan nodig is voor het behoud en herstel van de Stroomdalgraslanden.

Uitgaande van de hierboven staande randvoorwaarden blijkt dat in een deel van het Dinkel een 25 meter begrenzing aan beide zijden van de rivier voor het *Festuco-Thymetum* voldoende is. Voor een belangrijk deel in het Dinkeldal gaat het om een bredere begrenzing vanwege het eerder genoemde Alluviale bossen (H91E0) en de verspreiding van vaaggronden. Met de nieuwe begrenzing wordt een inperking van het oppervlak van de oorspronkelijke begrenzing bereikt van ca. 52%.

Figuur 14. De huidige begrenzing (**groen**) en voorstel voor aangepaste begrenzing (**rood**).

Conclusies

- De historische situatie gebaseerd op FLORIVON gegevens geeft geen goed beeld van de vroegere verspreiding, maar laat wel zien dat het Stroomdalgrasland ook goed ontwikkeld in bermen voorkwam.
- Stroomdalgraslanden zijn in het Dinkeldal vrijwel verdwenen. Het oppervlak is minimaal en de kwaliteit is op enkele aren na steeds matig tot slecht.
- Het hele Dinkeldal is sterk geëutrofiëerd. Liesgras, Rietgras, Grote brandnetel en soms Frans raaigras domineren op plaatsen waar schralere vegetaties vanuit Natura 2000 optiek gewenst zijn.
- De hoge belasting met nutriënten in het verleden, de huidige kwaliteit en de combinatie met beweiden van voor het Dinkelgrasland geschikte percelen is niet toereikend om deze gemeenschap te ontwikkelen dan wel te herstellen.
- Herstel van het Dinkelgrasland zal in eerste instantie moeten worden opgepakt in de al bestaande reservaten. In plaats van runder beweiding zal op kansrijke plekken zo spoedig mogelijk overgegaan moeten worden op hooilandbeheer (bepaalde, veelal kleine stukken apart uitrasteren en beheren).
- Ontwikkeling van Stroomdalgraslanden (ook buiten de reservaten) is kansrijk in gebieden waar zandafzetting plaatsvindt. De huidige rol van zandafzetting is beperkt tot een zone van vooral 10 meter aan weerszijden van de Dinkel. Dat geldt ook voor gedeelten waar de Dinkel oevers niet met puin verstevigd zijn, zoals in de SBB reservaten. De huidige zandafzetting in combinatie met beweiding is niet toereikend voor herstel van Dinkelgrasland.
- Voor zandafzetting en meandering lijkt een begrenzing met 25 m voldoende (te verantwoorden) voor de komende jaren.
- Buiten de reservaten is de kans dat het Dinkelgrasland zich op korte termijn herstelt of ontwikkelt zeer gering als de toevoer van voedingsstoffen blijft bestaan.
- Herstel van Dinkelgrasland is mogelijk op minerale vaaggronden die jaarlijks door Dinkelwater worden opgeladen en daardoor niet sterk kunnen verzuren. In de door de provincie voorgestelde aanpassing liggen deze overstroomde vaaggronden binnen de begrenzing. Binnen deze begrenzing vallen ook percelen die behoren tot het habitattyp H91E0: Bossen op alluviale grond met *Alnus glutinosa* en *Fraxinus excelsior* (*Alno-Padion*, *Alnion incanae*, *Salicion albae*).

Literatuur

Bremer, P., 1998. Bergklooster. De bijzondere flora en vegetatie van een eeuwenoude begraafplaats. *Zwols Natuurtijdschrift* 5(4): 94 – 111.

Hommel, P.W.F.M., G.H.P. Dirkx, A.H. Prins, H.P. Wolfert & J.G. Vrielink, 1994. Natuurbehoud en natuurontwikkeling langs Bloemenbeek en Boven-Dinkel. Gevolgen van ingrepen in de waterhuishouding van het Dinkelsysteem voor enkele karakteristieke vegetatietypen. SC-rapport 304.

Hommel, P., D. Prins & H. Wolfert, 1996. Stroomdalgraslanden en rivierdynamiek. Behoud en ontwikkeling van bloemrijke graslanden langs de Boven-Dinkel. *Landschap* 13(4): 299 – 316.

Ministerie van LNV. Ontwerp-aanwijzingsbesluit met bijbehorende ontwerpkaart Natura 2000-gebied Dinkelland. Gepubliceerd op 27-11-2006. Te vinden op http://www2.minlnv.nl/thema/groen/natuur/Natura2000_2006/gebieden.htm#49

Provincie Overijssel, 2009. Soortenrijk Dinkelland. Natura 2000-werkdocument Dinkelland. Europese waarden vertaalt naar regionale biodiversiteit. Te vinden op <http://www.overijssel.nl/thema's/natuur-platteland/natuur/natura-2000/gebieden/dinkelland/>

Ruiter, H.W., 2006. Stroomdalflora in het dal van de Overijsselse vecht, hoe lang nog? *De Levende Natuur* 106(4): 162 – 165.

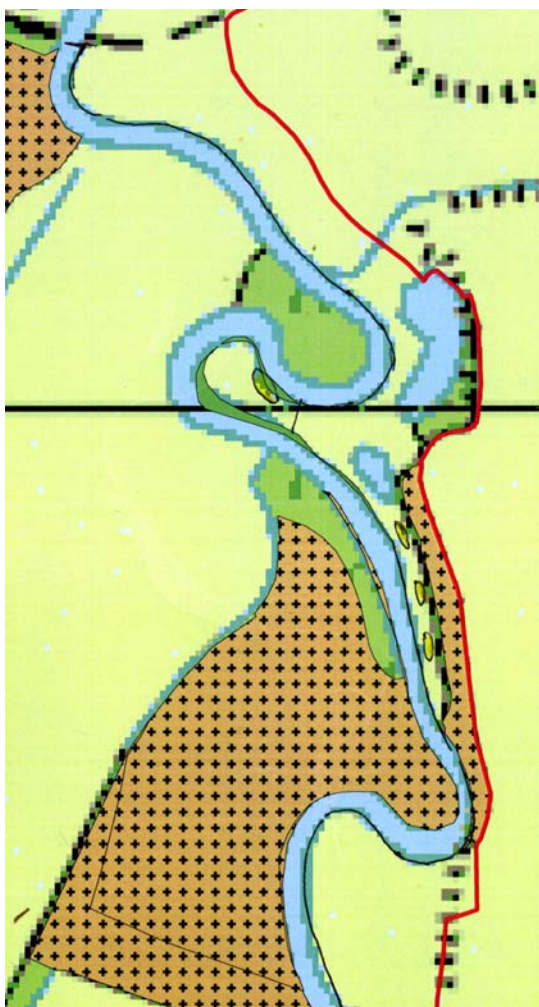
Wolfert, H.P., P.W.F.M. Hommel, A.H. Prins & M.H. Stam, 2002. The formation of natural levees as a disturbance process significant to the conservation of riverine pastures. *Landscape Ecology* 17(1): 47 – 57.

Bijlage 1

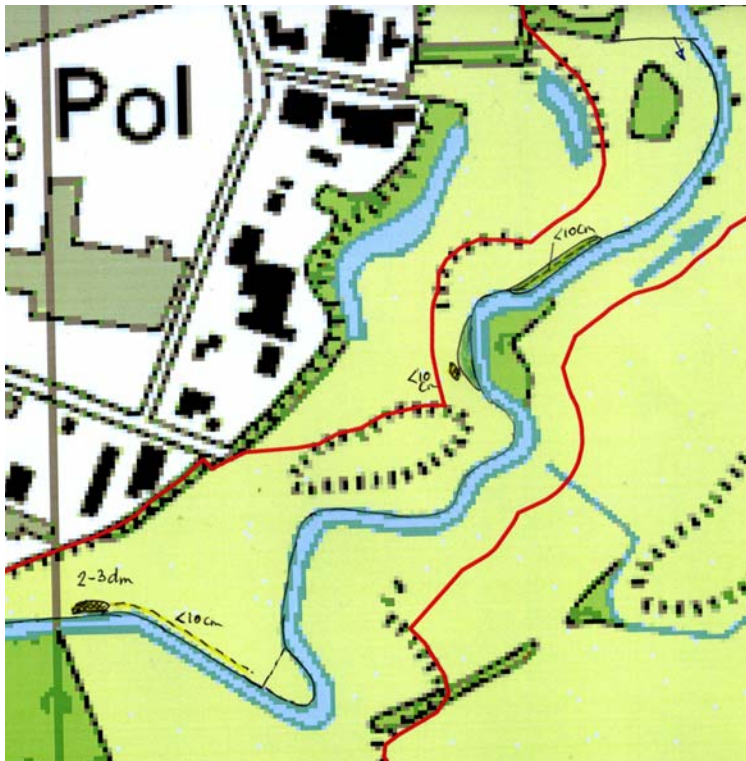
Zandafzetting langs de Dinkel na het hoogwater van eind augustus 2010 (met lichtgeel aangegeven, breedte en dikte aangegeven). (meting op 10 september 2010).

A. Kribbebrug

B. Zuidelijk van de Poppe

C. Dinkeldal bij industrieterrein van Losser.